

Igl žinios

2002 **3-4**

Leidžia Lietuvos gėjų lyga

Žmogaus teisės

Nacionalinėje konferencijoje – apie seksualinių mažumų problemas

Birželio 18-19 dienomis Seime įvyko nacionalinė konferencija “Žmogaus teisės Lietuvoje: situacijos įvertinimas ir veiksmų planas”. Konferencijos dalyviams pristatytas pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Lietuvos gėjų lygos pastangomis į pranešimą pirmą kartą įtrauktas ir skyrius apie seksualinių mažumų padėtį.

Gėjų ir lesbiečių teisių įgyvendinimo problemos buvo aptartos atskiroje darbo grupėje. Diskusijoje dalyvavo ir Lietuvos gėjų lygos atstovai. Visų pirma buvo nagrinėjama netolerancija bei nepakantumas homoseksualų atžvilgiu.

Akcentuota, kad tokia diskriminacija ir nepakantumas pastebimi darbo santykiuose.

Lietuvos gėjų lygos atstovai supažindino darbo grupę su vykdomos apklausos duomenimis, kuriuose atsispindės reali situacija apie gėjų, lesbiečių ir biseksualų diskriminavimą ir netoleranciją jų atžvilgiu Lietuvoje. Iki šiol nėra atlikta jokių sociologinių tyrimų šioje srityje, todėl kalbėti apie realią situaciją yra gana sunku.

Kita problematiška sritis – tai, kad homoseksualūs piliečiai neturi kur kreiptis dėl jų teisių pažeidimo. Todėl bet kokios informacijos prašymas vėl patenka į Lietuvos gėjų lygą. Tuo pat metu iškyla klausimas ir dėl institucijos, kuri turėtų nagrinėti šios mažumos atstovų skundus.

Aštriausias diskusijas kėlė klausimas dėl visuomenės mentaliteto formavimo šioje srityje. Buvo pabrėžta, kad lazda vis dėlto neturėtų būti perlenkiama, visuomenė pamažu savaime turi įsisąmoninti homoseksualumą kaip normalų dalyką. Tačiau grupės nariai beveik vieningai nutarė, kad neužtenka vien tikėtis pozityvesnio visuomenės požiūrio šiuo klausimu, būtini ir tam tikri veiksmai šioje srityje (švietimas, specialios radijo laidos ir pan.).

Grupė pateikė tokius konkrečius pasiūlymus:

- parengti veiksmų prieš netoleranciją programą, kuri apimtų ir kovą prieš nepakantumą seksualinėms mažumoms;

- perduoti seksualinių mažumų skundus spręsti Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriui, atitinkamai papildant Lygių galimybių įstatymą;

- numatyti administracinę atsakomybę už diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos;

- darbo įstatymuose įrašyti lygybės principą, kuris būtų taikomas ir seksualinės orientacijos pagrindu;

- spręsti visuomenės švietimo bei informavimo klausimus (TV, radijo laidos, spauda ir kt.).

LGL projektas

Baltijos šalių gėjai ir lesbietės bendradarbiauja

Nuo birželio pirmosios pradėtas vykdyti bendras trijų Baltijos šalių projektas, kurį inicijavo Lietuvos gėjų lyga (LGL). Jame taip pat dalyvauja Latvijos gėjų paramos grupė (GAG) ir Estijos biseksualių moterų ir lesbiečių asociacija (EABWL).

Trijose Baltijos šalyse jau atliekama homoseksualų ir biseksualų apklausa apie patirtą diskriminavimą įvairiose gyvenimo srityse. Tai pirmas išsamus gėjų, lesbiečių ir biseksualų nuomonės tyrimas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Lietuvišką anketos variantą galite užpildyti inter-

nete (www.gay.lt/poll.htm) arba užsisakyti telefonu 8 612 58211.

Tyrimo rezultatai bus paskelbti bendrame leidinyje anglų kalba. Kiekvienoje šalyje taip pat pasirodys atskiras leidinys nacionaline kalba.

Projektas baigsis dviejų dienų tarptautine konferencija Vilniuje, kurią numatoma surengti 2003 metų pavasarį.

Projektą remia Atviros visuomenės institutas (OSI).

ES teisynas keičia būsimų narių požiūrį į gėjų ir lesbiečių teises

Europos Komisijos Plėtros direktoratas kartu su Tarptautinės lesbiečių ir gėjų asociacijos Europos skyriumi liepos 10-11 dienomis organizavo tarptautinį seminarą apie Darbo direktyvos nuostatų dėl nediskriminavimo lytinės orientacijos pagrindu įgyvendinimą. Į Briuselį buvo pakviesti būsimų ES šalių narių gėjų ir lesbiečių NVO bei vyriausybinių institucijų atstovai.

Seminaro tikslas – supažindinti su ES teisyno reikalavimais ir poveikiu gėjų ir lesbiečių teisių srityje bei užtikrinti veiksmingą ir savalaikį šių teisės normų įgyvendinimą.

Plėtros direktorato atstovas P. Gozzi bei Darbo ir socialinių reikalų direktorato pareigūnai B. Nolan

ir A. Lockettas apžvelgė ES antidiskriminacinę politiką plėtros kontekste. Buvo pristatyta Bendrijos veiksmų programa prieš diskriminaciją 2001-2006 metais. Ši programa numato platų veiksmų prieš diskriminavimą lytinės orientacijos ir kitais pagrindais planą bei visuomenės švietimo priemones. Programa atvira ir būsimoms ES narėms, tačiau Lietuva iki šiol nepareiškė noro joje dalyvauti.

Teisės ekspertas M. Bellas išsamiai supažindino su Darbo direktyvos (2000/78/EB) nuostatomis, kurios užtikrina lygias teises gėjams ir lesbietėms dalyvauti darbo rinkoje bei profesiniame mokyme.

Seminaras skyrė daug dėmesio aptarti situacijai

kiekvienoje būsimoje šalyje narėje. Lietuvos delegacija (Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierės vyr. patarėja L. Vaičiūnienė, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos lygių galimybių skyriaus vyr. specialistė J. Šliužienė bei Lietuvos gėjų lygos atstovai V. Simonko ir E. Platovas) akcentavo teigiamus pokyčius Lietuvos darbo teisėje bei lygių galimybių moterų ir kitų visuomenės grupių plėtros srityje. Naujasis LR Darbo kodeksas numato visų darbo subjektų lygybę nepriklausomai nuo seksualinės orientacijos. Darbdaviai negalės diskriminuoti seksualinės orientacijos pagrindu priimant ir atleidžiant iš darbo.

Tačiau Lietuvai dar teks įtraukti į savo darbo teisę konkrečius ES direktyvos reikalavimus dėl tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos bei įvairių priekabiavimo darbe formų. Įrodinėjimo dėl diskriminavimo atvejų našta turi būti perkelta ant darbdavio pečių. Direktyva taip pat suteikia teisę visuomeninėms organizacijoms atstovauti diskriminavimo aukas teisme. Tikimasi, kad šios nuostatos bus įtrauktos į dabar ruošiamą naują Lygių galimybių įstatymą, kuris išplės Lygių galimybių kontrolieriaus įgaliojimus ir kovojant su diskriminavimu dėl lytinės orientacijos.

Lygių galimybių plėtra

Jungtinių Tautų Vystymo Programos vadovė Cihan Sultanoglu ir Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas 2002 m. balandžio 11 d. pasirašė projektą dėl lygių galimybių plėtros Lietuvoje. Projektu, kuris truks iki 2002 m. pabaigos, siekiama informuoti visuomenę apie diskriminavimo eliminavimo formas ir skatinti toleranciją įvairiais pagrindais.

Kiekvienas asmuo turi būti gerbiamas. Dabartiniu metu sukurtas tik moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo mechanizmas. Kiekvienas asmuo, kuris patyrė diskriminaciją dėl lyties darbe, švietimo ir mokslo sferoje, valstybės ir savivaldybės įstaigose gali kreiptis su skundu į moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierę Aušrinę Burneikienę.

Įstatymai garantuoja visų asmenų lygybę, tačiau diskriminuojant asmenį kitais pagrindais negulytis, lieka tik vienas kelias – kreiptis į teismą.

Projekto metu bus parengtas naujas Lygių galimybių įstatymas, kuris numatys draudimą diskriminuoti dėl odos spalvos, tautybės, neįgalumo, seksualinės orientacijos ir amžiaus. Taip bus išplėsta Lygių

galimybių kontrolierės įgaliojimų ir veiklos sfera. Piliečiai galės kreiptis su skundais ir dėl diskriminavimo lytinės orientacijos pagrindu.

Lietuvos gėjų lygos atstovai konsultuoja ir teikia pasiūlymus projekto vykdytojams seksualinių mažumų teisių srityje.

Europos žmogaus teisių teismas Transseksualai turi teisę tuoktis ir kurti šeimą

Didžiosios Britanijos valstybė negali transseksualams drausti tuoktis ir kurti šeimą, nusprendė Europos žmogaus teisių teismas.

Išnagrinėjęs dviejų ieškovų – 47 ir 65 metų amžiaus britų – skundą, Strasbūre įsikūręs teismas nurodė Didžiosios Britanijos Vyriausybę sumokėti jiems atitinkamai 23 tūkst. ir 39 tūkst. eurų kompensacijas.

Nuosprendžio pagrindime teisėjai pažymėjo, kad žmogaus orumas ir laisvė yra vienos svarbiausių Europos žmogaus teisių konvencijos vertybių. Konvencijos 8 straipsnis gina kiekvieno asmens privačią sferą, kuriai priklauso ir teisė pasirinkti savo asmeninę tapatybę. 12-ame straipsnyje įtvirtinta teisė į vyro ir moters santuoką, anot teisėjų,

XXI amžiaus pradžioje jau neturi vadovautis vien biologiniais kriterijais. Nuo konvencijos priėmimo 1959 metais santuokos institutas patyrė esminių permainių, todėl negalima drausti porai susituokti vien todėl, “kad neatitinka biologiniai faktoriai”.

Abu ieškovai vyrai pasikeitė savo lytį ir tapo moterimis, tačiau Didžiosios Britanijos valdžios juos ir toliau laiko vyrais bei draudžia ištekti už kito vyro. Į Strasbūro teismą jie kreipėsi skųsdamiesi, jog Didžioji Britanija diskriminuoja juos darbo, socialinės apsaugos, pensijų ir vedybų atžvilgiais.

65 metų Christine Goodwin, anksčiau buvusi sunkvežimio vairuotoja, skundėsi, jog darbe po lyties pakeitimo operacijos

susidūrė su seksualiniu priekabiavimu ir privalėjo mokėti įmokas į pensinio draudimo fondą iki 65 metų, o ne iki 60 metų, nes teisiškai tebėra vyras. Kitas ieškovas, kuris aktuose figūruoja tik “I” simboliu, skundėsi, kad jos nepriėmė į slaugos darbuotojų kursus, nes ji atsisakė pateikti gimimo liudijimą.

Europos žmogaus teisių teismo 17 teisėjų vieningai nusprendė, jog transseksualų statuso pakeitimas niekaip nepakenks visuomenės interesams. “Kai dėl galimų pasekmių, tai teismas mano, jog iš visuomenės galima pagrįstai tikėtis, kad ji toleruos tam tikrą nepatogumą, jog individualūs asmenys galėtų oriai gyventi jų didelėmis asmeninėmis sąnaudomis pasirinkta lytine tapatybe”.

Išėjusi iš teismo salės, Ch. Goodwin, kurią lydėjo du iš keturių vaikų, kurių ji susilaukė būdamas vyras, žurnalistams pareiškė esanti apimta euforijos.

“Tai be galo pakeis mano gyvenimą, nes dabar galėsiu pradėti savo verslą, ir man nebereikės gręžiotis atgal ir galvoti, kas aš esu, – sakė moteris. – Daugiau man nebereikės niekam atskleisti savo tikrosios lyties”.

Pasak jos, vien Didžiojoje Britanijoje tikriausiai yra apie 5 tūkst. panašių žmonių, iš kurių daugelis neturi darbo, nes darbdaviams sunku įveikti išankstinę priešišką nusiostatymą transseksualų atžvilgiu. Didžioji Britanija yra viena iš keturių Europos Tarybos narių, nepripažįstančių lyties pakeitimo.

Švedijoje homoseksualų poroms suteikta teisė įsivaikinti

Švedijoje savo partnerystę įregistravusioms homoseksualų poroms bus leista kreiptis dėl įsivaikinimo, po šešias valandas užtrukusių karštų debatų nusprendė šalies parlamentas.

Be to, po šio balsavimo Švedija tapo pirmąja Europos šalimi, suteikusia homoseksualų poroms galimybę įsivaikinti vaiką iš užsienio.

Kaip ir Danijos, Islandijos, Nyderlandų bei kai kurių Amerikos valstijų homoseksualai, Švedijos gėjai dabar turės galimybę įsivaikinti biologinį savo partnerio vaiką.

Dešiniųjų politinės partijos, krikščionių organizacijos ir įvaikinimo agentūros teigia, kad įvaikinti vaikai yra labai pažeidžiami, todėl netu-

rėtų patirti papildomų sunkumų, kurie gresia augant netradicinėje šeimoje.

Tačiau lygių galimybių šalininkų nuomone, užkertant kelią lyčių diskriminacijai būtina leisti homoseksualams kreiptis dėl įvaikinimo.

Dėl šio įstatymo projekto, kaip manoma, neturėtų

labai padaugėti įsivaikintų vaikų iš užsienio, kurių kasmet būna maždaug tūkstantis.

Švedijos Užsienio reikalų ministerijos tyrimo duomenimis, nė vienas 17-oje valstybių įvaikinimo laukiantis vaikas nesutiktų, kad jo tėvais taptų homoseksualai.

Homofobija

Artūras Tereškinas apie lietuvių požiūrį į homoseksualumą

Kaip lietuviai vyrai ir moterys žvelgia į homoseksualus? Juos toleruoja? Smerkia? Pamėginsime atsakyti į šiuos klausimus remdamiesi Vyrų krizių ir informacijos centro tyrimo „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“ rezultatais.

Išreikšdami savo nuomones, tikėjimus, vertybes, įsitikinimus, požiūrius, mes konstruojame savo individualią tapatybę. Taip ir vyro tapatybė apibrėžiama kaip priešprieša moteriškumui. Būti vyru reiškia nebūti moterišku, nebūti moteriškos išvaizdos ar manierų. Tačiau iš atliktos sociologinės apklausos matyti, kad būti vyru taip pat reiškia nebūti homoseksualiam. Pats faktas, jog vyras nėra homoseksualus, jau reiškia, kad jis yra vyras.

Apklausos duomenimis remiantis matyti, kad Lietuvos vyrai yra homofobiškesni nei moterys. 39 proc. Lietuvos vyrų, sužinojusių apie visuomenėje žinomo žmogaus homoseksualumą, nuomonė nepasikeistų, o 41 proc. vyrų nuomonė pablogėtų. Proporcingai 48 proc. moterų nuomonė nepasikeistų, o 35 proc. nuomonė pablogėtų. Itin tolerantiškos yra jauniausios 15-29 amžiaus grupės moterys, net 71 proc. iš jų nuomonė nepasikeistų ir tik 22 proc. nuomonė pablogėtų. Itin reikšmingas yra šios amžiaus grupės moterų ir vyrų skirtumas.

Palyginti su tolerantiškomis moterimis, net 41 proc. šio amžiaus vyrų, sužinojusių apie visuomenės veikėjo/ os homoseksualumą, nuomonė pablogėtų. Iš visų amžiaus grupių, tolerantiškiausi yra vidurinio 30-49 metų amžiaus vyrai, netolerantiškiausi vyriausi 50-74 metų vyrai. Įdomu ir netikėta, kad netolerantiškiausi homoseksualių visuomenės žmonių atžvilgiu yra didžiųjų miestų vyrai.

Panaši respondentų vyrų nuostata ir kalbant apie artimo draugo/draugės homoseksualumą. Paklausti, kaip reaguotų sužinoję, kad jų artimas draugas/draugė yra homoseksualus, 37 proc. vyrų priimtų jį/ją tokį, koks jis/ji yra, 22 proc. atsisakytų bendrauti su juo/ja, 21 proc. mėgintų jį/ją pakeisti. Pozityviau nusiteikusių moterų (46 proc. jų, palyginti su 37, 5 proc. vyrų, linkusios priimti žmogų tokį, koks jis yra), ypač didžiuosiuose miestuose (60 proc.). 15-29 metų amžiaus vyrai sudaro daugumą tų, kurie mėgintų draugą/draugę pakeisti.

44 proc. Lietuvos gyventojų sako, kad nepakeistų nuomonės apie visuomenėje žinomą žmogų, sužinoję apie jo/jos homoseksualumą. 38 proc. Lietuvos visuomenės narių mano, kad ši informacija neigiamai paveiktų jų nuomonę apie konkretų žmogų.

Požiūriai į homoseksualumą keičiasi, kai kalbama apie tariamą respondentų sūnaus arba dukters homoseksualumą. 47 proc. apklaustųjų sako, jog mėgintų jį/ją pakeisti (50 proc. vyrų ir 44 proc. moterų); 28 proc. priimtų jį/ją tokį/tokią, koks/kokia yra (22 proc. vyrų ir 33, 5 proc. moterų).

Iš pateiktų skaičių galima daryti prielaidą, kad heteroseksualūs Lietuvos vyrai yra didesni homofobai negu heteroseksualios moterys.

Heteroseksualus vyriškumas konstruojamas priešpriešinant jį homo-

seksualumui: čia homofobija yra vienas iš svarbių heteroseksualaus vyriškumo elementų. Remiantis vyriškumo ir vyriškų vaidmenų tyrinėtojais, galima teigti, kad vyrai turi atskirti save ir nuo moterų, ir nuo homoseksualių vyrų dėl to, kad jiems vyriškumas (buvimas „tikrais vyrais“) yra daug svarbesnis nei moteriškumas moterims.

Ką tokie Lietuvos vyrų požiūriai į homoseksualumą ir homoseksualius žmones galėtų reikšti? Netolerancija homoseksualumui gali būti psichinės savignyos mechanizmu, stipri- nančiu dalies vyrų trapią heteroseksualaus vyriškumo tapatybę.

Neigiamas vyrų požiūris į homoseksualumą taip pat sietinas su jų tradicinėmis pažiūromis į lyties vaidmenis ir į šeimą. Dar gana plačiai paplitęs įsitikinimas, kad gėjai pažeidžia ir lyties, ir šeimos vaidmenis (t. y. gėjai vyrai esą moteriški, lesbietės vyriškos). Siekiant patvirtinti savo heteroseksualaus vyro vaidmenį ir išvengti nepasitikėjimo savimi ir savo gebėjimu atlikti priimtina lyties vaidmenį, skatinama netolerancija homoseksualumui. Galima teigti, kad homoseksualumas Lietuvoje kol kas nėra vieša alternatyva heteroseksualumui. Alternatyvaus vyriškumo vaizdinių, kuriuose būtų vietos homoseksualiui orientacijai, kol kas nėra.

Parengta pagal www.omni.lt publikaciją

Tradicijos

Europoje nuvilnijo paradai

Birželio pabaigoje keliuose Europos miestuose vyko kasmetiniai homoseksualų paradai, kuriuose dalyvavo šimtai tūkstančių gėjų, lesbiečių ir transseksualų.

Į Paryžiaus gatves plūstelėjusiai spalvingai pusės milijono seksualinių mažumų atstovų miniai vadovavo miesto meras. Pirmą kartą gėjų eitynės buvo surengtos Kroatijoje.

Policijos duomenimis, Madrido gėjų parade dalyvavo maždaug 150 tūkst. žmonių. Daugelis miesto centru praūžusių eitynių dalyvių, lydimi techno muzikos garsų, nešėsi didžiulius vaivorykštės spalvomis išmargintus transparentus.

Ciūriche ir Vienoje vykusiuose gėjų paraduose dalyvavo daugiau kaip 100 tūkst. žmonių.

Šiųmetes Paryžiaus eitynes, kuriomis siekta išaukštinti lygiateisiškumą, pradėjo gėjų motociklininkų paradas. Prieš pasirodymą juos palaiminimo vienuolėmis persirengę transvestitai.

Iš pietinio sostinės Monparnaso rajono pajudėjusiam paradui vadovavo socialistas meras Bertrandas Delanoë - vienas iš nedaugelio Prancūzijos politikų, kuris atvirai prisipažįsta esąs gėjus.

Prie jo prisijungė ir prezidento Jacques'o Chiraco centro dešinėsios partijos narys, dar vienos dešinėsios pakraipos partijos sekretorius ir du kairiojo sparno politikai.

Eisenos priekyje drauge su politikais žygiavo ir 84 visuomeninių organizacijų, tarp jų daugiau kaip dešimties profesinių sąjungų, atstovai.

Šiametinio parado organizatoriai ypač skatino eisenoje dalyvauti ir biseksualus, ir transseksualus, pabrėždami lygybės svarbą, kurios siekis itin sustiprėjo kraštutinių

dešiniųjų lyderiui Jeanui-Marie Le Penui (Žanui Mari Le Penui) netikėtai prasiveržus į antrąjį prezidento rinkimų ratą.

Tuo tarpu Kroatijos seksualinių mažumų atstovai susirinko į pirmąjį šalies istorijoje homoseksualų parada.

Kroatijos sostinės Zagrebo centre vykusiose eitynėse dalyvavo arti 300 žmonių. Nors gėjų grupės "Iskorak" ir lesbiečių sąjungos "Kontra" organizuotos eitynės truko vos valandą, jų dalyvius supo riausių malšinimo policija ir privačių saugos struktūrų pajėgos.

Visos akcijos metu praeiviai švilpė, replikavo, o kažkas net sviedė į gėjus ašarinių dujų kanistrą.

Prie žygio dalyvių prisijungė Kroatijos vidaus reikalų ministras, keli parlamento nariai ir žmogaus teisių gynimo organizacijų atstovai.

Pagrindine miesto gatve žygiavę akcijos dalyviai netoliese esančiame parke surengė mitingą.

Ministras, kreipdamasis į žygio dalyvius, sakė: "Mylėkite vienas kitą ir nesiliaukite kovoję už savo teises".

"Iskorak" grupės atstovas Dorinas Mancinas pareiškė: "Mes norime įrodyti, kad kroatams pavyko sukurti brandžią demokratinę visuomenę. Mums nekyla net mintis, kad galime šokti nuogi ar rodyti praeiviams užpakalius. Mes tiesiog norime, kad mus išgirstų".

Pasak analitikų, daugelis Kroatijos gyventojų į homoseksualios orientacijos tautiečius žiūri neigiamai, nors pastaraisiais metais šioje šalyje ir atidaryti keli barai ir restoranai gėjams bei lesbietėms.

Madrido gatvėmis žygiavę homoseksualai reikalavo "tokių pačių teisių, kokias turi heteroseksualios

šeimos", t.y. teisės tuoktis ir įsivaiškinti kūdikius, sakė Ispanijos nacionalinės gėjų ir lesbiečių federacijos vadovas Pedro Zerolo (Pedro Serolo).

Austrijoje gėjų eitynėmis buvo paminėta iškovota teisinė pergalė - šalies Aukščiausiasis teismas atšaukė įstatymą, draudusį vyresniems nei 19 metų gėjams turėti santykių su jaunesniais kaip 18 metų vyrais, pripažindamas, kad tai pažeidžia lygias jų teises.

Ant išpuoštų pakylų sulipę gėjai važiavo istoriniu Vienos Ringštrasės bulvaru, o, pasak organizatorių, eitynėse iš viso dalyvavo nuo 100 tūkst. iki 120 tūkst. žmonių.

Ciūriche gėjai ir lesbietės linkminosi itin svarbaus referendumo išvakarėse - rugsėjį šio miesto gyventojai balsuos dėl homoseksualios partnerystės įteisinimo, kas gėjų ir lesbiečių poroms suteiktų beveik visas teises į santuoką.

Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje gėjai į gatves plūstelėjo liepos 6-ąją.

Istorija

Bendruomenės jėga

Esu maištininkas. Maištauju prieš esamą padėtį, nes manau ją esant neteisingą. Kovoju už laisvę nebūti persekiojamam ir įžeidinėjamam. Kviečiu pripažinti [homoseksualią] meilę. Raginu tai padaryti visuomenę ir valstybę. Kaip kad viešoji nuomonė ir valstybė pripažįsta įgimtos [heteroseksualios] meilės teisėtumą, taip kviečiu jas pripažinti teisėta įgimtą [homoseksualią] meilę.
Karlas Heinrichas Ulrichsas. 1865, Vindica

Daugeliui homoseksualų šis Karlo Ulrichso kvietimas tapo lemiamu gyvenimo posūkio tašku. Homoseksualizmą apibrėžus ne kaip nuodėmę, ligą arba nusikaltimą, bet kaip normalų dalyką, homoseksualūs vyrai ir moterys ilgainiui nustojo kreipti dėmesį į visuomenės smerkimą ir ėmė ieškoti panašių į save. Nedaugelis laisvamanių pasiturinčių žmonių (kaip Viktorijos laikų rašytojas Edwardas Carpenteris) su savo lyties partneriu galėjo gyventi nesislapstydami, jeigu jiems būdavo nesvarbu, kad visi, išskyrus homoseksualius draugus, juos smerkia. Kai kurie, kaip Virginia Woolf bei Radclyffe Hall, sugebėjo išleisti romanus ir pasakojimus, nušviečiančius jų požiūrį į homoseksualią meilę. Tačiau viešai tokie tarpusavio santykiai nebuvo demonstruojami. XIX a. vidurio Amerikos laikraščiuose neretai buvo rašoma apie „keistuoles moteris“, kurios, norėdamos dirbti vyrišką darbą, dėvėdavo vyriškus drabužius ir išlaikydavo savo partneres. Paprastai apie jų ryšius sužinodavo gydytojai, į kuriuos jos kreipdavosi ligos atveju.

Beveik šimtą metų homoseksualai būrėsi į „institucijas“ tik sekso tikslais. Matyt, siekdami atpalaiduoti seksualinę įtampą, homoseksualai susitikinėdavo slaptuose klubuose, baruose, viešnamiuose, tam tikrose visuomeninių parkų vietose, tačiau pamažu ėmė kurti panašių į save bendruomenes. XVIII ir XIX a. Europoje bei Jungtinėse Valstijose plintant urbanizacijai, miestuose jau gyveno pakankamai

žmonių, kad daugelyje didžiųjų miestų galėtų susikurti homoseksualų subkultūra. Londone jau XVIII a. pirmajame dešimtmetyje būta homoseksualų užėigų („moli namai“), o iki 1914 metų Berlyne buvo įsisteigę daugiau kaip keturiasdešimt homoseksualų barų. Amžių sandūroje iškeltas Sent Luiso transvestitų pokylis sutraukė šimtus dalyvių.

PRELIUDIJA

XX a. pradžioje ėmė ryškėti pirmieji homoseksualų mėginimai politiškai organizuotis. Vieniša, tačiau atkakli Karlo Ulrichso kova Vokietijoje padėjo pamatus vėlesniems žygiams, ir 1897 metais Ulrichso darba pratęsė dr. Magnusas Hirschfeldas. Jis išleido pirmąjį periodinį leidinį apie homoseksualizmą *Yearbook for Sexual Intermediates (Seksualinių tarpininkų metraštis)*, kuriame buvo išspausdintas mokslo tiriamasis darbas homoseksualizmo tema. Hirschfeldas manė (jo devizas – *Per scientium ad justatiam* – Per mokslą į tiesą), kad tai neišvengiamai turėtų inspiruoti įstatymo pakeitimą. *Metraštyje* buvo išspausdinti 1903 metų sekso tyrimų rezultatai, kurie parodė, kad 2,2 procento Vokietijos gyventojų yra homoseksualūs. Labai panašūs yra ir šiuolaikinių tyrimų duomenys. 1897 metais gydytojas Hirschfeldas, siekdamas paskatinti homoseksualų emancipaciją Vokietijoje, įsteigė Mokslinį humanitarinį komitetą. Pirmiausia reikėjo parengti Vokietijos baudžiamojo kodekso 175 paragrafo pakeitimo peticiją dekriminalizuoti homoseksualizmą,

išskyrus „nepadoraus elgesio viešumoje“ arba pedofilijos atvejus. Per keletą mėnesių buvo surinkta devyni šimtai parašų ir jie pateikti Reichstagui.

Komitetui labai sekėsi paveikti Reichstago narius, tačiau kilo Eulenburgio skandalas. Aukštesniajam visuomenės sluoksniui ir aristokratijai priklausę homoseksualai išsigando ir nustojo organizacijai teikti finansinę paramą, todėl komiteto darbas diegiant reformas labai sulėtėjo, o kilus Didžiajam karui visai nutrūko.

HOMOFILŲ JUDĖJIMAS

Vokietijos homoseksualų emancipacijos judėjimą sužlugdę XX a. vidurio įvykiai padėjo pamatus jo atgimimui Amerikoje. Karo mobilizacija nuo šeimų ir bendruomenių atskyrė dešimtis tūkstančių vaikinių ir merginų. Daugelis jų pirmą kartą atsidūrė dideliuose miestuose, neretai pagal lytį izoliuotose bendruomenėse. Tie, kurie iki tol nuošaliose kaimo vietovėse vieniši stengėsi nuslopinti savo homoseksualius jausmus, staiga pamatė, kad jie visai nėra vieniši. Vienas vyras prisimena: „Kai pirmą kartą patekau į laivyną, pavyzdžiui, poilsio kambaryje pastebėdavau, kad susižvalgę netrukus po vieną ar dviese kai kurie vyriškiai pasitraukia nuošalčiau. Netikėtai susidarė didelis draugų [gėjų] ratas.“

Moterims mobilizacija suteikė ypač puikią galimybę išsiaiškinti savo seksualinę orientaciją, ko niekad nebūtų įvykę taikos metu. Kaip Radclyffe Hall prototipas Stephen Gordon *Vienatvės šulinyje*, tūkstančiai lesbiečių Antrojo pasaulinio karo metais stoji į moterų batalioną, kurį vienas istorikas pavadino „kvintescine lesbiečių institucija“. Spaudžiami karo sunkumų, kariuomenės vadai į homoseksualizmą žiūrėjo nebe taip griežtai ir karininkams nurodė vengti „raganų me-

džioklės ir įtarinėjimų“, o lesbianizmą daliniuose vertinti „nešališkai ir tolerantiškai“. Nestojusios į kariuomenę lesbietės taip pat turėjo galimybių susirasti draugiją. Fabrikuose trūkstant vyrų, juos pakeitė moterys, todėl vienišoms moterims tapo įmanoma ir visuomenės požiūriu priimtina be tėvų sutikimo vaikščioti į pasimatymus, tuoktis ir net persikelti gyventi kitur.

Baigiantis karui daugelis vyrų ir moterų sugrįžo į namus, tačiau gėjai ir lesbietės liko uostuose ir dideliuose miestuose, kur turėjo homoseksualių draugų ratą. Buvo įsteigtos kelios nedidelės, daugiausia vietinės, homoseksualių organizacijos, pavyzdžiui, visuomeninis kariuomenėje tarnavusių gėjų klubas Niujorke *Veterans Benevolent Association* (Savanoriška veteranų asociacija), kurių nariais galėjo tapti didesnių miestų gyventojai. Lizos Ben slapyvardžiu buvo pradėtas leisti lesbiečių laikraštis *Vice Versa*, tačiau platintas tik tarp pažįstamų.

Svarbiausia besikuriančios homoseksualių bendruomenės „institucija“ buvo gėjų barai. Nors meiluziai, partneriai ir draugai turėjo galimybę bendrauti privačiai, tikram bendrumo jausmui ugdyti reikėjo viešesnių institucijų. Baruose vyravo gėjų atmosfera, kur homoseksualai galėdavo nusimesti heteroseksualų kaukę ir tarpusavyje bendrauti nesivaržydami. Šeštajame dešimtmetyje atvykęs į daugumą vidutinio dydžio miestų galėjai lengvai susirasti vietinį gėjų barą ir iš karto susisiekti su vietos gėjų bendruomene.

Viešos institucijos nebuvo saugios. Prieš homoseksualių elgseną nukreipti įstatymai dažnai būdavo sutvirtinami policijos reidais į gėjų barus. Daugelis tokių barų išsilaikė tik todėl, kad jų savininkai buvo gangsteriai, mokėdavę policijai ir kitiems pareigūnams. Pranešimai apie policijos reidus gėjų baruose padėjo paviešinti homoseksualų subkultūrą plačiojoje visuomenėje ir, žinoma, tarp kitų homoseksualų. Likimo ironija – stengdamasi už-

gniaužti gėjų bendruomenės raidą, policija ją tik stimuliavo. Vienas policijos žygis gėjus paskatino veikti, ir vėliau jie įsteigė pirmą reikšmingą homoseksualių emancipacijos organizaciją Jungtinėse Valstijose – Matačinų draugiją.

1952 metais vyriškis, vardu Dale'as Jenningsas, buvo suimtas už „nepadorų ir amoralų“ elgesį po to, kai užsimaskavęs policininkas išprovokavo, kad būtų pakviestas į jo namus. Prieš kelerius metus Jenningsas drauge su keliais kitais vyrais, kuriems vadovavo Harry'is Hay'us, buvo įsteigę slaptą homoseksualių teisių gynimo organizaciją – Matačinų draugiją. Šį vardą draugija perėmė iš Renesanso laikų dvaro linksmintojų, kurie buvo vadinami matačiais ir, kaip įsi-vaizdavo draugijos įkūrėjai, būdavo homoseksualai. Matačiniai, kaip iki jų Karlas Ulrichsas, atmetė visuomenės požiūrį į homoseksualus kaip į nesveikus ištvirkusius asmenis ir apibūdino juos kaip daugumos engiamą seksualinę mažumą. Šis požiūris buvo aiškiai suformuluotas 1951 metais išleistoje Donaldso Websterio Cory'io knygoje *The Homosexual in America* (Homoseksualai Amerikoje): „Mes, homoseksualai, esame mažuma ne tik skaičiumi, bet ir dėl atstumtųjų statuso visuomenėje. [...] Mūsų mažumos statusas yra panašus į nacionalinių, religinių ir kitų etninių grupių statusą daugeliu požiūrių: pilietinių teisių, juridinės, ekstrajuridinės ir kvazijuridinės diskriminacijos, žemesnės socialinės padėties ir išstūmimo iš gyvenimo įvykių ir kultūros srauto.“

Apie mažumos statusą matačiniai pradėjo aiškinti kitiems homoseksualams, tvirtindami, jog jie turi teisę būti homoseksualais. Pripažindami, kad „savęs apgaudinėjimu, veidmainyste ir šarlataniškumu“ pagrįstas gyvenimas veda prie „sutrikusio, neadekvataus ir nepageidautino“ požiūrio į save, matačiniai pirmieji suformulavo psichologinės priespaudos, kurią jautė dėl poreikio slėpti savo seksualinę orientaciją,

sąvoką. Platesnis homoseksualizmo pripažinimas visuomenėje leistų skleisti „labai etiškai homoseksualiai kultūrai“, kuri padėtų gėjams ir lesbietėms „gyventi normalų, sveiką ir visuomenei naudingą gyvenimą“. Matačiniai vieni pirmųjų pradėjo kalbėti apie gėjų pasididžiavimą „priklausymu [...] homoseksualiai mažumai [...] ir dalyvavimu jos kultūrinėje plėtroje bei visuomeniniuose pasiekimuose“. Viena pirmųjų draugijos susirinkimų vienas iš jos steigėjų kalbėjo: „Ateis laikas, kai susikibusios rankomis mūsų gretos žygiuos Holivudo bulvaru, skelbdamos pasididžiavimą, kad esame homoseksualai.“

Būtent Matačinų draugija padėjo Jenningsui surasti advokatą, kuris sutiktų teisme argumentuoti, kad Jenningsas iš tikrųjų yra homoseksualas, bet su policijos pareigūnu lytiškai nesantykiavo, o homoseksualizmas nėra nusikaltimas. Teisme prisiekusieji pateko į padėtį be išeities ir kaltinimas buvo atmes-tas. Tokia stulbinanti sėkmė organizaciją švystelėjo į rampos šviesą. Jos narių skaičius ėmė dvigubėti kas mėnesį. Draugija „iš tikrųjų pakilo“: „Mes iškilome į plačią, saulės nutviekstą aukštumą, kurioje būriuojasi legionai nekantraujančių gėjų. Matačiniai staiga atsidūrė įvykių sūkuryje!“

Homoseksualo terminą pakeitė plačiai matačinų bendruomenės ir kitų gėjų organizacijų publikacijose vartotas terminas *homofilas*, pabrėžiantis homoerotinį potraukį ir meilę (lotynų kalbos žodis *philos* reiškia „mylintis“), o ne seksą. Kuriantis naujoms organizacijoms, išplito homofilų judėjimas, pradėta leisti informacinius biuletenius ir žurnalus. 1953 metais Phyllis Lyon su Dale Martin ir dar trimis lesbiečių poromis iš San Fracisko įsteigė Bilitės dukterų organizaciją. Ji buvo pavadinta pagal erotinę Pierre'o Louyso poemą „Bilitės dainos“. Iš pradžių tai buvo toks pat visuomeninis moterų klubas kaip gėjų barai, bet pamažu išaugo, pakito jo tikslai ir buvo pradėta leisti

informacinį biuletinį *The Ladder* (Kopėčios). Iš pradžių jame buvo spausdinama poezija, romanai ir biografijos, šitaip siekiant bendrauti su izoliuotai gyvenančiomis lesbietėmis. Matačinų draugijos narių grupė pradėjo leisti žurnalą ONE (Vienas), kuriame buvo aptariami teorijos ir politinės strategijos klausimai, bet vėliau įsteigė ONE korporaciją – vienintelę organizaciją, kurioje dalyvavo abiejų lyčių atstovai.

Vietos aktyvistų homofilų grupės niekaip neįstengė išsiplėtoti iki nacionalinių organizacijų lygio. Plečiantis organizacijoms, Matačinų draugija, Bilitės dukteris ir ONE korporaciją ėmė draskyti konfliktai dėl jų paskirties ir ypač dėl taktikos. Ėmė mažėti narių skaičius, tikslai tapo neaiškūs, o kova dėl lyderystės ilgam suvaržė visą judėjimą.

Nors homofilų organizacijoms nepavyko pasiekti daugelio savo tikslų, jų atliktas darbas buvo gyvybiškai svarbus kitai homoseksualų emancipacijos judėjimo stadijai. Kelios homofilų organizacijos išliko aktyvios septintąjį ir aštuntąjį dešimtmetį, sudarydamos pagrindą staigiam šio judėjimo išplitimui po Stonewallo riaušių. Tokie homofilų periodiniai leidiniai kaip *The Ladder*, *Matachine Review* bei *Homophile Studies* teigė gyvenimą tūkstančiams gėjų ir lesbiečių, kurie tik galėjo gauti juos paskaityti. Svarbiausia yra tai, kad homofilų organizacijos labiau negu kada nors anksčiau Amerikos kultūroje išryškino homoseksualizmą ir homoseksualus. Per bendrąją žiniasklaidą perduodamos žinios apie sukurstytus homofilų organizacijų teismų procesus, spaudos konferencijas, kuriose dalyvaudavo jų atstovai, ir jų rengiamus protesto žygius sudarė galimybę solidarizuotis ir stiprėti nesuskaičiuojamai daugybei gėjų ir lesbiečių, gyvenusių mažesniuose miesteliuose ir kaimo vietovėse ir negalėjusių skaityti *The Ladder* arba *Matachine Review*. Kada prisirps dešimtmečių sunkaus darbo vaisiai, tebuvo laiko klausimas. Niekas nė neįtarė, kad viskas įvyks taip staiga ir taip greitai.

AKMENS SIENA

1969 metų birželio 27 dieną remiantis Niujorko detektyvų surinktais duomenimis vėl buvo užpultas pačiame Grinvič Vildžo centre įsikūręs gėjų baras „Stonewall Inn“ (Akmens siena). Kol baro lankytojus policininkai vedė po vieną iš baro į gatvę laukti transporto, kuris juos nuvežtų į nuovadą, šalia baro susirinko būrelis žmonių. Viena nuolatinė baro lankytoja lesbietė pasipriešino, ir staiga minia užpuolė policininkus. „Policininkai užsidarė bare. Situacija darėsi grėsminga. Tuomet kažkas ėmė šaudyti į barą. Policininkai puolė į paniką. Pastiprinimo nebuvo, nes tokio atkirčio niekas nesitikėjo. Žmonės piktinosi jau seniai. Kiek galima gyventi šitaip užsisklendus?“ Įpykusi minia išvertė mokesčio už automobilių stovėjimą aparatą ir ėmė juo daužyti baro duris. Atvyko pastiprinimas gelbėti į spąstus pakliuvusių pareigūnų, tačiau neįstengė suvaldyti minios, kuri pasipylė į miestelio gatves. Riaušės užtruko iki vėlyvos nakties.

Kitą vakarą gėjai vėl būriavosi gatvėse, žodžiais provokuodami sutiktus policininkus. Netrukus situacija paastrėjo, minia ėmė mėtyti akmenis, o policininkai šaudyti. Keturi šimtai policininkų susidūrė su daugiau kaip dviejų tūkstančių homoseksualų minia. Taip gimė „Gėjų išsivadavimas“. Kaip niekad

pajutę pasitikėjimą savimi homoseksualai – vyrai ir moterys – išėjo į gatves. „Kitą dieną turėjau eiti į BD [Bilitės dukterų] renginį, – prisimena viena riaušėse nedalyvavusi lesbietė. – Ten nuvykusi sužinojau, kas įvyko Stonewalle. Buvau neišsimiegojusi ir išsekusi, todėl jaučiausi prastai. Tą vakarą ar kitą dieną gulėjau ir mažiau: „Turime ką nors daryti! Turime ką nors daryti! Negalima šito taip palikti. [...] Turime stoti į žygį!“

Riaušės jų dalyviams įkvėpė naujo pasitikėjimo savimi. 1969 metų liepos 3 dienos *Village Voice* numeryje alternatyvios kultūros atstovas Allenas Ginsbergas (homoseksualas) pastebėjo: „Žinote, vaikinai buvo tokie gražūs. Jų akyse nebebuvo tos medžiojamo žvėries išraiškos, kuri prieš dešimt metų atsispindėjo gėjų akyse.“

Semdamas iškvėpimo iš juodaodžių judėjimo už pilietines teises ir protesto prieš karą Vietname, gėjų išsivadavimo judėjimas kartais būdavo agresyvus. „Gėjų aktyvistų aljansas“ nutraukė lėšų rinkimą prezidentinei Niujorko mero Johno Lindsay'aus kampanijai Radijo Sičio koncertų salėje. Protestantai antrankiais prisirakino prie balkono turėklų, įjungė sirenas ir kampanijos dalyvius apipylė atsišaukimais prieš policijos kabinėjimąsi prie gėjų ir lesbiečių. Policijos reidai į gėjų barus nutrūko.

Padrąsinti sėkmingo pasipriešinimo policininkų puldinėjimams, gėjų išsivadavimo aktyvistai atkreipė dėmesį į kitą istorinį priešininką – psichiatrus. 1970 metais gėjų aktyvistai įsiveržė į kasmetinį Amerikos psichiatrų asociacijos susirinkimą ir per viešas diskusijas homoseksualizmo klausimu užsipuolė Irvingą Bieberį, apstulbusių kolegų akivaizdoje išvadinę jį „motinos niekintoju“. Palankiai nusiteikusių psichiatrų protestai privertė iškelti klausimą dėl homoseksualizmo išbraukimo iš oficialaus APA protinių sutrikimų sąrašo.

Tyrimų medžiaga (ypač Hooker ir Kinsey'aus darbai) buvo kruopščiai studijuojami kelerius metus, kol mokslinis APA komitetas pateikė pasiūlymą homoseksualizmo nebelaikyti psichine liga. Amerikos psichiatrių asociacijos Kontrolės grupės narių taryba mokslo komiteto pasiūlymą patvirtino 1973 metų gruodžio mėnesį, tačiau, pasinaudojusi technine gudrybe, nedidelė Charleso Socarideso vadovaujama psichoanalitikų grupė šiuo klausimu surengė referendumą. Mokslinių klausimų referendumu niekad nesprenus, Amerikos psichiatrių asociacija 1974 metų pavasarį buvo priversta jį surengti. Akivaizdi narių dauguma pritarė mokslo tarybai ir į trečiąją Asociacijos diagnostikos ir statistikos vadovą homoseksualizmo nebeįtraukė. Išreikšdama nepasitenkinimą, Socarideso grupė pareikalavo ištirti referendumo rezultatus. Šį darbą APA pavedė Ypatingajam referendumo balsavimo komitetui, kuris netrukus patvirtino balsavimo rezultatus, pareikšdamas, jog „referendumai mokslo klausimais neturi jokios prasmės“ ir siūlydamas APA pakeisti procedūras, kad panašūs dalykai nebeapsikartotų. 1975 metais homoseksualūs psichiatrai susivienijo ir Gėjų, lesbiečių ir biseksualų pasitarimas tapo oficialiu Amerikos psichiatrių asociacijos padaliniu.

AIDS

1980 metų rudenį gydytojus pribloškė žinios apie nepaprastai didelį skaičių vyrų nuo trisdešimties iki keturiasdešimties metų, sergančių labai keistomis ligomis – plaučių uždegimo rūšimi, kurią sukelia retas mikroorganizmas *Pneumocystis carinii*, smegenų pūliniu, kurio sukėlėjas yra gyvulių parazitas toksoplazma, ir Kaposi'io sarkoma – reta vėžio forma, kuria paprastai serga vyresnio amžiaus žmonės. Pastebėti dviejų rūšių faktai apie šias keistas ligas davė pagrindą manyti, kad jos tarpusavyje kažkaip susijusios. Pirma, šiomis ligomis paprastai susirgdavo žmonės su silpna

imunine sistema; antra, visi jie buvo homoseksualai.

Dabar faktai susieti į visumą: ligą sukelia virusas, kuris buvo pavadintas žmogaus imunodeficitu virusu (ŽIV). Jis pamažu ardo užsikrėtusių žmonių imuninę sistemą. Kurį laiką šis virusas buvo vadinamas gėjų imuniniu sutrikimu (GIS), o šnekamojoje kalboje žmonės kartais jį vadindavo „gėjų maru“.

Kelerius metus žiniasklaida tylėjo. Be kelių straipsnių vidiniuose laikraščių puslapiuose, žinių apie šią ligą nebuvo. Juk „gėjų“ liga buvo pavojinga tik nedidelei gyventojų daliai, o apie homoseksualizmą vis dar nebuvo įprasta kalbėti laikraščiuose, tuo labiau per televiziją.

Pamažu išsiaiškinta, kad žmonės užsikrečia ŽIV nesvarbu kokios seksualinės orientacijos būtu, ir liga greitai buvo pervadinta įgytu imunodeficitu sindromu, arba AIDS (pagal pirmąsias šios ligos angliško pavadinimo raides – *acquired immune deficiency syndrome* – vert. *past.*). Jau anksčiau buvo pastebėta, kad ligos virusas persiduoda lytiškai santykiaujant arba per užkrėstą kraują. Dar buvo pastebėta, kad AIDS užsikrėtusių žmonių grupės labai panašios į didelės rizikos užsikrėsti hepatito B virusu grupes (netvarkingą lytinį gyvenančius gėjus ir intraveninius narkomanus). Nepaisydami įrodymų, kad liga plinta lytiškai santykiaujant, gėjų organizacijų vadovai iš pradžių nesiėmė jokių veiksmų, kad tam užkirstų kelią. Kai kuriems gėjams erotiniai santykiai su savo lytimi reiškė ne tik seksualinę orientaciją, bet ir asmens tapatybę. Jų supratimu, tas, kuris lytiškai nesantykiauja su bet kuo ir bet kur, nėra tikras gėjus; dėl „įdiegtos homofobijos“ jis slopina savo seksualumą. Protestuodami prieš „pirčių“ (seksu klubų, kuriuose būdavo galima greitai ir anonimiškai suartėti su daugybe partnerių) uždarymą kai kuriuose miestuose gėjų aktyvistai surengė demonstracijas. Išdrįsęs užsiminti apie tai, kad reikėtų

nebesilankyti „pirtyse“ ir susilaikyti nuo atsitiktinių lytinių santykių, vienas San Francisko bendruomenės vadovas gėjų buvo išvadintas „seksualiniu naciū“.

Tuo metu, kai vienus homoseksualus nihilizmas, tuščias pyktis ir išpuikimas vertė neigti realią tikrovę, kiti, prie kurių neretai prisidėdavo ir lesbietės bei kaimynai, ėmėsi žygių. Gėjų bendruomenė ėmė kurtis klinikos ir kitos paslaugos AIDS užsikrėtusiems žmonėms, o visuomeninės bei privačios sveikatos apsaugos įstaigos epidemiją vis dar ignoravo. Gėjų organizacijos ėmė kurti rizikos mažinimo programas, išskėlė „saugaus sekso“ sąvoką, o visuomeninės sveikatos apsaugos įstaigos dar tik aiškino žmonėms apie AIDS, nė neužsimindamos apie seksą, ypač tarp gėjų.

Kai 1984 metais tapo įmanoma išsirtinti kraują dėl ŽIV, jau ryškėjo katastrofiškai didelis epidemijos mastas. Tais metais šešiasdešimt penkiems procentams San Francisko venerinių ligų klinikos pacientų gėjų kraujo tyrimo rezultatas buvo teigiamas. Nepaisant didėjančio užsikrėtusių, sergančių ir mirstančių asmenų skaičiaus, vyravo slaptumas ir visiškas neigimas. 1985 metais, kai Paryžiuje nualpo ir buvo nuvežtas į ligoninę aktorius Rockas Hudsonas, spaudos atstovas iš pradžių aiškino, kad jis serga kepenų vėžiu. Tik vėliau paaiškėjo, kad į Paryžių jis atvyko gydytis nuo AIDS prestižiniame Pastero institute. Paaiškėjus Hudsono ligai, Amerikoje AIDS tapo kasdieniu žodžiu. Laikraščiuose ir per televiziją vis dažniau pasigirdavo ir kitas žodis – *homoseksualas*.

Homoseksualus, ypač gėjus, kurie išgyveno devintojo dešimtmečio pradžioje kilusią epidemiją, užgriuvo socialinių, medicininių ir politinių įvykių srautas. Čia paminėsime tik kelis. Epidemija pagreitino prieš kelerius metus riaušėmis Grinvič Vildže prasidėjusį procesą. Riaušės ir įvykiai po jų parodė, jog viešumas ir reikalavimas, kad visuomenė su jais elgtųsi geriau, homoseksualams

yra daug naudingesnis negu slaptas egzistavimas. Tačiau aktyvistai pastebėjo, kaip sunku priversti gėjus ir lesbietes saugią bartų, naktinių klubų ir „gėjų getų“ didžiuosiuose miestuose bei kurortuose aplinką iškeisti į demonstracijas, viešus svarstymus ir lėšų rinkimo akcijas. Kilus AIDS epidemijai, neišvengiamai teko „išlįsti į šviesą“. Tai atsispindėjo demonstrantų, kviečiančių ieškoti AIDS priežasčių, šūkiuose ant marškinėlių ir plakatų: „Tyla = Mirtis“. Epidemija gėjų ir lesbiečių bendruomenės sutelkė kaip niekad. Amerikiečių visuomenę kalbėti apie homoseksualizmą privertė AIDS. Deja, šį dialogą paskatino sūnūs ir broliai, sugrįžę į gimtuosius miestelius ir šeimas pasitikti mirties.

Visuomenės sveikatos tyrimai parodė, kad informacija apie AIDS perdavimo kelius, socialinės paramos, savigarbos jausmo ir pozityvaus savęs vertinimo skatinimas sumažina gėjų mėgavimosi rizikingais seksualiniais ryšiais tikimybę. Dar labiau tapo aišku, kad mirtį reiškia ne tik tylą, bet ir informacijos apie homoseksualizmo smulkmenas stoka, atitrūkimas nuo bendruomenės ir bendraamžių ir savęs smerkimas, kuris yra stigmatizacijos pasekmė.

Homoseksualų bendruomenių AIDS tarnybos agentūros paskatino steigti „viešumos“ grupes, padedančias asmenims susitaikyti su savo homoseksualumu, taip pat paauglių, kuriems sunku išspręsti savo seksualinės orientacijos klausimus, paramos grupes ir kurti gėjams bei lesbietėms skirtas programas apie piktnaudžiavimo cheminėmis medžiagomis žalą. Kalbant apie homoseksualizmą, kalbama ne tik apie seksą ir AIDS prevenciją, bet taip pat apie savęs pripažinimą, destigmatizaciją ir toleranciją.

VIRŠ AKMENS SIENOS

Iki devintojo dešimtmečio pabaigos taip ilgai ir tiek daug gėjų ir lesbiečių siekė viešumo, kad griežti įstatymai prieš nusikaltimą prigimčiai tapo beveik neįmanomi. Emanci-

pacija spartėjo, ir netrukus visoje šalyje tokie įstatymai buvo anuliuoti, keliuose miestuose, o vėliau ir keliuose valstijose buvo papildyti pilietinių teisių nuostatai, į kuriuos įtraukta ir „seksualinės orientacijos“ apsauga. 1993 metais prieš Baltuosius rūmus žygiavo šimtai tūkstančių protestuotojų, siekdami atkreipti dėmesį į vis dar egzistuojančią homoseksualių žmonių nelygybę.

Tokie pokyčiai reiškė, kad gėjų barai – toli gražu nebe vienintelė gėjų „institucija“. Susikūrė nesuskaičiuojama daugybė profesinių, visuomeninių ir meno asociacijų nuo Gėjų ir lesbiečių sveikatos asociacijos, Gėjų ir lesbiečių chorų asociacijos iki Skaitmeninių keistuolių (*Digital Queers*) – profesionalių kompiuterių specialistų gėjų organizacijos.

Gėjai ir lesbietės reikalavo ne tik būti laisviems nuo kalėjimo grėsmės arba baimės būti pašalintam iš darbo, bet vis dažniau siekė pripažinti jų tarpusavio santykius. 1991 metais programinės įrangos gigantas *Lotus Development* korporacija savo darbuotojams gėjams ir lesbietėms bei jų sutuoktiniams pradėjo teikti tokias pat lengvatas, kaip ir kitiems darbuotojams. Pirmoji tokių priemonių ėmėsi kompanija „Fortune 500“. Jų pavyzdžiu pasekė ir daugelis kitų, taip pat Walto Disney'aus kompaniją (ji nepaisė penkiolikos Floridos valstijos įstatymų leidėjų įspėjimo, jog toks žingsnis būtų „didelė finansinė ir moralinė klaida“). 1994 metų rugpjūčio mėnesį Vermontas tapo pirmąja iš penkiasdešimties valstijų, kurioje šeimos partnerystės išmokos pradėtos mokėti visiems valstijos darbuotojams.

Pergalių vis daugėja ir sunku jas visas čia išvardyti. Iškilus seksualinės orientacijos problemoms, žmogus nebesijaučia vienišas ir nebesusiduria su nuolat prikišamu negatyviu homoseksualų įvaizdžiu. Tūkstančiais mažų žingsnelių gėjai ir lesbietės vis labiau įsilieja į visuomenę. Kino ir televizijos ekranuose vietoj negatyvių stereotipų vis dažniau matome tiksliai pavaizduotus gėjų ir

lesbiečių charakterius. Automobilių nuomos kompanijos ir sveikatingumo įdubai „poros kainas“ jau siūlo ir tos pačios lyties poroms. 1994 metais Britanijos BBC įvedė „medaus mėnesio atostogų“ išmokas savo darbuotojams gėjams ir lesbietėms ir suteikė teisę į papildomas vienos savaitės nemokamas atostogas bei 75 svarų sterlingų (apie 112 JAV dolerių) vertės dovanos sertifikatą. Niū Džersio gubernatore Christine Todd Whitman savaitę nuo 1994 metų spalio 8 dienos paskelbė valstijos „Nacionalinio viešumo savaitę“, o prieš keturis mėnesius dvidešimt penkerių metų sukakčiai nuo Stonewallo riaušių pažymėti ji paskelbė „Lesbiečių, biseksualų ir gėjų pasididžiavimo mėnesį“.

Šiandien amerikiečiai gėjai ir lesbietės gyvena kur kas draugiškesniame pasaulyje, tačiau jam vis dar būdingas konfliktiškumas ir prieštaravimai. Pavyzdžiui, Duke universitetas 1995 metais suteikė gėjams ir lesbietėms teisę į šeimos išmokas, nors Šiaurės Karolinos valstijoje, kur yra šis universitetas, galioja už homoseksualius santykius tarp suaugusių asmenų kalėjimu baudžiantys įstatymai. Visoje šalyje teismuose ir per rinkimus vis dar ginčijamasi dėl sodomijos, anti-diskriminacinių įstatymų ir politikos, santuokos ir įvaikinimo įstatymų ir leidimo gėjams dirbti karo tarnyboje. Mūsų visuomenė gėjų ir lesbiečių dar nepripažįsta sau lygiais žmonėmis ir iki galo jų nepriima, tačiau vis daugiau jų išėina į viešumą, kalba, įsilieja į visuomenę, stiprėdami patys ir suteikdami jėgų šalininkams siekti geresnės ateities. Niekuomet kelias į išsivadavimą dar nebuvo toks platus ir niekuomet juo nėjo tiek daug žmonių.

Versta iš *Francis Mark Mondimore. A NATURAL HISTORY OF HOMOSEXUALITY*

Psichologo užrašai

Homoseksualumas: iš kur ir kodėl?

Homoseksualus emociškai ir/ar fiziškai traukia tos pačios lyties asmenys. Tai skamba kaip paprastas, tiesioginis apibrėžimas, bet kaip suprasti, jei jus stipriai traukia tos pačios lyties atstovai, tačiau jokių veiksmų nesiimate, ar dėl to jūs esate homoseksualus? Kas, jei jūs ieškote švelnumo iš vienos lyties, bet fiziškai trokštate suartėti su kita lytimi? Kas, jei jus seksualiai traukia abiejų lyčių atstovai? Kas, jei jūsų sąmoningos mintys ir veiksmai yra heteroseksualūs, bet nesąmoningai norite sekso ar tarpusavio santykių su tos pačios lyties atstovais?

Taigi, ši apibrėžimo problema gali tapti komplikuoata.

Ar labai paplitęs homoseksualumas? Ganėtinai keista, bet mes to nežinome. Metų metais buvo manoma, kad apie 10% žmonių – vyrų ir moterų – domisi tik savo lyties atstovais, bet neseniai atlikti tyrimai parodė, kad tik 2-4% amerikiečių yra homoseksualūs. Apie 2% iš mūsų buvo susidūrę su gėjais ar lesbietėmis pastaraisiais metais. Kita vertus, nors kartą gyvenime 7% vyrų ir 4% moterų turėjo homoseksualių lytinių santykių, ir 4-6% abiejų lyčių atstovų pripažįsta, kad jautė potraukį tos pačios lyties atstovams.

Taigi, remiantis šiais tyrimais, galima teigti, kad maždaug 2-10% iš mūsų

pripažintų, kad turi ar turėjo tam tikrų homoseksualių interesų. Mes vis dar nežinome, koks žmonijos procentas yra biseksualūs, ar jaučia potraukį savo lyčiai tik iš aistros (meilės), ar tik retkarčiais, pavyzdžiui,

išgėrę, apie tai galvoja, ar turi homoseksualių minčių ir santykių tik tam tikrais gyvenimo etapais, pavyzdžiui, jaunystėje, ar nesąmoningai ir netiesiogiai jaučia potraukį, pavyzdžiui, pasakodami

nešvankius juokelius savo lyties atstovams.

Kituose šaltiniuose randami duomenys, kad maždaug 25-40% visų vyrų ir apie 20% moterų yra turėję lytinių santykių ir patyrę orgazmą su tos pačios lyties asmeniu. Šie skaičiai gali būti šiek tiek išpūsti. Taip pat skelbiama, kad 10-15% heteroseksualių paauglių ir suaugusiųjų susiduria su pagunda lytiškai santykiuoti su savo lyties atstovu. Nežinomas procentas žmonių patiria susijaudinimą žiūrėdami filmus su savo lyties patraukliais, apsinuoginusiais aktoriais.

Neretai pasitaiko ir pavydas ar susižavėjimas gerai atrodančiais savo lyties atstovais. Kai kurie fantazuoja, svajoja ar kartais skaito apie homoseksualių veiklą su malonumu. Yra nuomonių, kad mes visi turime savyje tiek heteroseksualių, tiek homoseksualių polinkių, todėl žmones galima suskirstyti į skalę nuo absoliučiai heteroseksualių iki absoliučiai homoseksualių, ir dauguma mūsų būtų kažkur tarp šių dviejų kraštutinių.

Daugumai heteroseksualų vien mintis, kad jie gali būti šiek tiek gėjai/lesbietės ir jausti potraukį savai lyčiai yra atgrasi. 2000 metų žydai ir krikščionys buvo mokomi, kad homoseksualumas yra "bjaurastis", "nusikaltimas prieš gamtą", "nuodėmė"

ir pan. Antihomoseksualiniai požiūriai yra giliai įsišakniję mūsų visuomenėje.

1990 m. 80% amerikiečių manė, kad homoseksualumas yra blogis. Be to, 92% homoseksualių patyrė grasinimus ar įžeidinėjimus; 24% buvo užpulti dėl to, kad yra gėjai. Amžių amžiais homoseksualai buvo persekiojami, kastruojami, laikomi nenormaliais, gydomi šoko terapija, žudomi šimtų ar tūkstančių Hitlerio pasekėjų, kartu su žydais, rusais ir kitais „nepageidaujamaisiais“.

Kodėl taip audringai buvo reaguojama į žmones, tiesiog mylinčius ar jaučiančius potraukį savo lyties atstovams, ir nedarantiems niekam nieko blogo? Tiksliai to nežinome, bet žinome, kad antihomoseksualiniai prietarai yra kultūrinės ar psichologinės prigimties, o ne įgimti, nes kai kuriose kultūrose homoseksualumas yra toleruojamas.

Psichoanalizė teigia, kad homofobija atsiranda dėl to, kad mes bijome ar nekenčiame savo pačių nesąmoningų homoseksualių polinkių. Kai kurie sociologai teigia, kad mūsų kultūra moko vyrus nekęsti visko, kas yra nors kiek moteriška, tame tarpe ir moteriškų vyrų. Religijos ir kitos antihomoseksualinės grupės vaizduoja gėjus kaip ištvirkusius nusidėjėlius, trokštančius suvilioti jaunus berniukus.

Tačiau iš tiesų heteroseksualūs vyrai yra labiau linkę naudoti prievartą prieš jaunus aukas, nei homoseksualūs. Maždaug

prieš 2300 metų Platonas parašė veikalą, pavadintą *Symposium*, ginantį homoseksualus. Tačiau tam tikrų dalykų mes išmoksime labai lėtai.

Jei jaunam žmogui kyla tam tikrų homoseksualių poreikių, yra sunku išvengti neapykantos sau ir kaltės jausmo. Tyrimai rodo, kad gėjai paaugliai yra 2-6 kartus dažniau linkę nusizudyti, nei to paties amžiaus normalūs paaugliai. Išmokti slėpti ir suvaldyti savo stiprius homoseksualius jausmus yra ganėtinai sudėtinga, ir tai yra bauginanti situacija paaugliui gėjui ar lesbietei, kurie gali būti sumišę dėl to, kas jiems darosi.

Įprastas klaidingas įsitikinimas apie homoseksualius vyrus yra tai, kad jie ieško trumpalaikių, beasmenių seksualinių santykių. Tai nėra tiesa, 75% lesbiečių ir 50% gėjų turi nuolatinius, teikiančius pasitenkinimą, atsidavusius meilės santykius, o kiti ieško prasmingos meilės, kaip ir normalūs žmonės. Iš tiesų, kai kurie homoseksualai (daugiausia vyrai) ieško vienos nakties nuotykių, bet taip pat daro ir heteroseksualai.

Homoseksualai tiesiog turi genus, hormonus ir/ar ankstyvos vaikystės patirtį, kurie nukreipia jų dėmesį į savos lyties atstovus. Yra daug teorijų apie homoseksualumo priežastis. Money atliko ganėtinai techninį tyrimą apie homoseksualumą. Galima įtarti, kad mūsų kūnai yra taip sukurti, kad instinktyviai atsilieptų į bet kokius seksualinius dirgiklius.

Trumpai

Vokietijos teismas patvirtino gėjų teisę į partnerystę

Vokietijos aukščiausia teisinė institucija nusprendė, kad kartu gyvenančių nesusituokusių homoseksualių asmenų teisės ginantis įstatymas neprieštaruoja šalies Konstitucijai ir atmetė jam pateiktą trijų Vokietijos žemių skundą.

Teismas akcentavo, kad kartu gyvenantiems homoseksualams suteiktos teisės nėra identiškos heteroseksualių susituokusių asmenų privilegijoms, todėl naujasis įstatymas Konstitucijai neprieštaruoja.

Pasak atstovo spaudai, vyriausybė patenkinta tokia Teismo nutartimi. Viena iš įstatymą inicijavusios Žaliųjų partijos lyderių Claudia Roth pareiškė, kad toks Teismo sprendimas yra „skausmingas antausis“ konservatyviajai opozicijai.

Visoje Vokietijoje savo partnerystę iki šiol užregistravo 4,5 tūkst. homoseksualių porų. Apskaičiuota, kad iš viso šalyje kartu gyvena 41 400 gėjų ar lesbiečių porų, kurių 13 proc. turi vaikų.

Didžiojoje Britanijoje išleistas vadovas gėjams turistams

Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministerija, Viktorijos laikų imperijos tradicijas saugantis bastionas, į 21 amžių žengė pasiūlydama specialų kelionių vadovą gėjams ir lesbietėms.

Vyriausybė paskelbė 10 svarbiausių patarimų keliautojams, norėdama padėti jiems kitose valstybėse išvengti teisinio ir kultūrinio priešiško santykiams tarp tos pačios lyties asmenų. Pareigūnai sakė, kad tokio pobūdžio vadovas yra pirmas šalies istorijoje.

Patarimuose, paskelbtuose ministerijos interneto puslapyje, primenama apie kai kuriose šalyse taikomą mirties bausmę ir specialias policijos kampanijas gėjams ar vagių, „dirbančių“ gėjų kvartaluose, pavoju.

Vyriausybė taip pat patarė gėjams, lesbietėms ir biseksualiems turistams, kada užsienyje nepavojinga demonstruoti savo seksualinę orientaciją, o lytį pakeitusiems asmenims aiškino, kaip gauti naujus pasus, kuriuose būtų nurodyta nauja tapatybė.

Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministerija perspėjo keliautojus dėl galimybės klaidingai suprasti vietos kultūrą kai kuriose valstybėse, kur heteroseksualūs draugai dažnai demonstruoja prierašumą viešai laikydami už rankų – tai nėra įprasta britų visuomenėje. Tačiau ministerija nerekomendavo perdėtai rodyti jausmų tiek heteroseksualių, tiek tos pačios lyties asmenų porų atvejais.

Tūkstančiai žmonių dalyvavo parade Brazilijoje

Dešimtys tūkstančių gėjų, lesbiečių, biseksualų, persirengėlių ir transseksualų susirinko San Paule švęsti metinę gėjų šventę “Gay Pride Parade”, kuria siekiama propaguoti palankų visuomenės požiūrį į lytinių pakraipų įvairovę.

Parado organizatoriai ir Brazilijos gėjų judėjimo pradininkai sako, kad tokiomis šventėmis norima pagerinti požiūrį į homoseksualus ir lytį

keičiančius asmenis, kurie dažnai patiria smurtą ir diskriminaciją.

“Pagrindinis parado tikslas – pagerinti lytinės įvairovės įvaizdį, kad žmonės suprastų, jog esama daug būdų mylėti kitus”, – sakė Džeimsas Grynas, Brazilijos studijų asociacijos prezidentas ir vienas iš gėjų judėjimo pradininkų Brazilijoje.

Jis aiškino, kad Brazilijoje gana prieštaringai žiūrima

į lytinę laisvę. “Viena vertus, rengiamas karnavalas, kur vyrauja atviras požiūris į lytinį palaidumą ir seksualumą apskritai. Tačiau visas kitas metų dienas gėjai, lesbietės ir lytį keitę asmenys diskriminuojami, jie patiria smurtą, net žudomi”, – aiškino Dž. Grynas.

Gėjų organizacijos “Gay Pride Association” prezidentas Betas de Žezus tvirtino, kad paradu

norima pagerinti žmonių požiūrį į lytinę įvairovę ir sustiprinti pačių homoseksualų savimonę.

Nors populiarioji politikė ir San Paulo merė Marta Supliši, pasirodžiusi parade, ir šalies prezidentas Enrikė Kardosas pritarė įstatymui, įteisinančiam tos paties lyties asmenų vedybą, dar reikia, kad tam pritarėtų šalies parlamentas.

Jeruzalėje – pirmasis gėjų paradas

Jeruzalėje tūkstančiai Izraelio gėjų ir lesbiečių surengė pirmąją seksualinių mažumų eiseną mieste, kurią lydėjo griežta policijos apsauga. Nors šis renginys susilaukė didelio žydų kraštutinių ortodoksų ir dešiniųjų pasipriešinimo, tačiau apie didesnius incidentus per pusę valandos trukusias eitynes nepranešama.

AFP fotoreporteris matė, kaip policija izoliavo nuo eisenos dalyvių apie pustuzinį prieš homoseksualus nusiteikusių protestuotojų.

Pasak demonstracijos organizatorių, tokios eitynės yra neeilinis

įvykis, kuriuo siekiama sulaužyti skirtingas religijas, nereliginus žmones, o taip pat žydus ir palestiniečius vienijančiame mieste galiojančius tabu.

“Mes net negalvojome, kad Jeruzalėje kada nors bus surengta tokia eiseną”, – sakė vienas iš parado organizatorių jo dalyviams, kurie žygiavo miesto gatvėmis šiltą saulėtą dieną skambant technomuzikos ritmams bei protestuotojų dainoms.

“Tai buvo nesunku, tačiau čia yra žmonių, kuriems šiandien yra pirma diena, kai jie išdrįso nusimesti šydą ir iš tamsos išeiti į dienos šviesą”, – sakė vienas organizatorių.

Pasak policijos pareigūnų, renginyje dalyvavo maždaug 4 tūkstančiai gėjų ir lesbiečių, tačiau organizatoriai tvirtina, kad jų buvo apie 2 tūkstančius.

Visomis vaivorykštės spalvomis spindinčios eisenos dalyvių apranga ir išvaizda buvo gana įvairi: vieni jų dėvėjo spalvotus sportinius marškinėlius, kiti – raudonos spalvos odinius drabužius, tretieji – puikavosi ryškiai dažytais plaukais ir auskarais nosyse. Eisenoje galima buvo pamatyti ir šeimų su vaikais, kuriuos iš namų išviliojo muzika ir geras saulėtas oras.

Lyties trapumo atspindžiai

Birželio mėnesį Vilniaus “Arkos” galerijoje parodą surengė Suomijos menininkė Aurora Reinhard.

Eksponuotos fotografijos ir videoinstaliacijos apibendrintai pavadintos angliškų dvilyčių dariniu “Boygirl”.

Vyriškos moterys? Nebūtinai lesbietės. Paroda bando apčiuopti moteriškos lyties virsmą į vyriškąją. Fotomodeliai tarsi žaidžia transseksualumą.

LGL Žinios

Lietuvos gėjų lygos leidinys
Nr. 13-14, 2002 3-4
Redaktorius:
Eduardas Platovas

Redakcijos adresas:

P.D. 2862, Vilnius 2000.
Telefonas:
(22) 333031
El. paštas: lgl@gay.lt

Rėmėjai:

Atviros visuomenės institutas
Baltijos-Amerikos partnerystės
programa

a videofilm by Aurora Reinhard

poikatyttö - boygirl

www.gay.it